

**VENÄJÄ: TIEDONHANKINTAMATKA MOSKOVAAN MARRASKUUSSA 2018
RIKOSPROSESSIN KULKU**

**VENÄJÄN KANSALAISUUS JA
PASSIEN MYÖNTÖKÄYTÄNNÖT**

13.6.2019

Maatietopalvelu
Tiedonhankintamatkaraportti

**TURVAPAIKKA-,
MAAHANMUUTTO- JA
KOTOUTTAMISRAHASTO**

Euroopan unionin tuella

MIG-1910301
06.03.00
MIGDno-2019-205
13.6.2019

**TURVAPAikka-,
MAAHANMUUTTO- JA
KOTOUTTAMISRAHASTO**

Euroopan unionin tuella

MAAHANMUUTTOVIRASTO

MIGRATIONSVERKET

FINNISH IMMIGRATION SERVICE

JOHDANTO

Tämä raportti on laadittu osana Euroopan unionin turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahaston (AMIF) rahoittamaa FAKTA-hanketta¹. Kaksi Maahanmuuttoviraston maatietopalvelun tutkijaa vieraili Moskovassa tiedonhankintamatkalla marraskuussa 2018. Matkan tavoitteena oli kerätä tietoa rikosprosessin kulusta Venäjällä, Pohjois-Kaukasian tilanteesta, Jehovan todistajien ja poliittisten aktiivien asemasta sekä kansalaisuuden ja passin myöntöprosesseista. Tämä raportti käsittelee rikosprosessin kulkua sekä kansalaisuuden ja passien myöntökäytäntöjä.

Matkan aikana haastateltiin useita Venäjällä toimivia kansainvälisiä järjestöjä, kansalaisjärjestöjä ja tutkijoita. Osa haastatelluista halusi tulla mainituksi matkaraporteissa nimettömänä lähteenä. Lisäksi matkalla luotiin kontaktiverkoston kansainvälisten ja kansallisten toimijoiden kuten kansainvälisten järjestöjen, viranomaisten, kansalaisjärjestöjen ja tutkijoiden kanssa. Kontaktiverkostolta voidaan hankkia vastaisuudessa tietoa Venäjän tilanteesta Maahanmuuttoviraston päätöksenteon tueksi.

¹ Lähtömaatiedon tiedonhankintamatkakäytännön kehittämishanke vuosina 2017–2020.

Sisällys

1. Rikosprosessi Venäjällä	3
1.1. Kiinniotto ja pidätys	3
1.2. Esitutkinta	3
1.3. Syytteet.....	4
1.4. Tutkintavankeus	5
1.5. Matkustuskielto	6
1.6. Kotiaresti	7
1.7. Rikosprosessin asiakirjat.....	7
1.7.1. Oikeus rikosprosessin asiakirjoihin	7
1.7.2. Rikosprosessin asiakirjojen saamiseen liittyviä haasteita.....	8
1.8. Tapausesimerkki: Julkisten lausuntojen perusteella nostetut rikossyytteet	8
2. Venäjän kansalaisuus ja passien myöntökäytännöt	11
2.1. Kansalaisuuslaki ja sen soveltaminen	11
2.2. Kaksoiskansalaisuus	12
2.3. Entiset Neuvostoliiton kansalaiset	12
2.4. Tapausesimerkki: Kirgisistan.....	13
2.5. Passin haku- ja myöntöprosessi.....	14
2.5.1. Sisämaanpassi	14
2.5.2. Ulkomaanpassi.....	15
Lähteet.....	17

Tietoa raportista

Tämä Maahanmuuttoviraston maatietopalvelun kirjoittama raportti on laadittu Euroopan unionin maatiedon analysointia koskevan laatuohjeistuksen sekä tiedonhankintamatkoja koskevan ohjeistuksen mukaisesti. Raportti perustuu huolellisesti valittuihin lähteisiin. Raportissa hyödynnetään tiedonhankintamatkan aikana tehtyjä haastatteluja ja sitä on tarvittaessa täydennetty kirjallisella lähdeaineistolla. Käytetyn lähdemateriaalin määrä on rajallinen, eikä raportti ole tyhjentävä. Kattavan kuvan saamiseksi raporttia ei pidä käyttää päätöksenteossa yksinään, vaan yhdessä muiden lähteiden kanssa. Se, että jotain tapahtumaa, henkilöä tai organisaatiota ei mainita raportissa, ei tarkoita sitä, että tällaista tapahtumaa ei koskaan tapahtunut tai että henkilö tai organisaatio ei ole olemassa. Raportti perustuu maatietopalvelun itsenäiseen tutkimukseen ja analyysiin. Maatietopalvelu vastaa raportin sisällöstä. Raportissa esitetyt näkemykset ja lausunnot eivät välttämättä edusta Maahanmuuttoviraston kantaa, eikä raportti ole oikeudellinen arvio tai poliittinen lausunto.

1. Rikosprosessi Venäjällä

1.1. Kiinniotto ja pidätys

Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partnjori" -organisaation (Коллегия адвокатов г. Москвы "Малик и Партнёры") asianajajan Illarion Vasiljevin mukaan rikosasia alkaa epäilystä. Rikoksesta epäilty henkilö voidaan ottaa kiinni ja häntä voidaan pitää kiinniotettuna kaksi vuorokautta. Kahden vuorokauden kuluessa kiinniotosta joko tapauksen tutkijan tai tarkastajan täytyy päättää vapautetaanko vai otetaanko epäilty henkilö kiinni. Tutkija lähettää oikeudelle anomuksen, jossa ehdotetaan pakkotoimeksi epäillyn pidätystä. Pidätyspäätöksen tekee tuomioistuin ja syyttäjä vahvistaa päätöksen. Syyttäjä voi tukea esitystä, mutta lopullisen päätöksen pidätyksestä ja vapautuksesta tekee tuomioistuin. Epäilty henkilö on kuulusteltava vuorokauden sisällä kiinniotosta.²

Pidätys voi kestää aluksi enimmillään kaksi kuukautta. Tuomioistuin voi kuitenkin päättää pidätysajan pidentämisestä ja riippuen tehdyn rikoksen vakavuudesta pidennystä voidaan hakea 6, 12 tai 18 kuukauteen saakka. Useimmiten tutkijat hakevat pidätykselle jatkoa 1-2 kuukautta. Pidätyspäätöksen tai muun pakkotoimenpidepäätöksen jälkeen tuomioistuin voi päättää, että syytetty vapautetaan. Vaihtoehtoisesti syytetylle voidaan määrätä koriaresti ja/tai matkustuskielto. Pidätys uhkaa kaikkia sellaisia henkilöitä, joita epäillään törkeistä rikoksista ja rikoksista, josta voidaan tuomita yli kahden vuoden vankeusrangaistus. Lisäksi pidätys uhkaa jo kertaalleen rikoksista tuomittuja henkilöitä sekä ulkomaalaisia, sillä he voivat yrittää poistua maasta ennen tuomiota. Pidätyksen yhtenä syynä voi olla se, että henkilöllä on ulkomaanpassi, toisen valtion kansalaisuus tai kiinteistöjä ulkomailla, sillä tällaisissa tapauksissa riski epäillyn pakenemisesta ulkomaille on olemassa.³

Vasiljevin mukaan säilöönottoaikoja pyritään pääsääntöisesti noudattamaan, sillä syyttäjänvirasto valvoo säilöönoton kestoa. Säilöön otettujen henkilöiden siirtoja voidaan seurata asiakirjojen ja rekistereiden avulla. Joskus harvoin voi käydä niin, että tutkintavankeudessa olevia henkilöitä siirrellään maan sisällä eri vankiloihin, ilman että siirroista ilmoitetaan kenellekään, edes henkilön asianajajalle. Tällaisia tapauksia saattaa ilmetä Pohjois-Kaukasian alueella, jossa henkilöitä katoaa kiinnioton ja pidätysten yhteydessä. Näissä tapauksissa henkilö ei siis päädy säilöönottopaikasta tutkintavankilaan, vaan häntä pidetään jollain poliisiasemalla.⁴

Kiinniotetun henkilön perheenjäseniä ja lähisukulaisia sekä alaikäisen kiinniotetun vanhempia tai laillisia huoltajia täytyy tiedottaa 12 tunnin kuluessa kiinniotosta. Käytännössä tätä sääntöä ei noudateta.⁵

1.2. Esitutkinta

Kun rikosilmoitus on tehty, asiasta aloitetaan esitutkinta, jonka tuloksena voidaan avata rikosasia. Esitutinnan aikana rikoksesta epäilty henkilö voidaan kutsua kuultavaksi. Joskus rikosasia avataan vain teon perusteella, jolloin rikoksesta epäiltyä henkilöä ei nimetä. Tällaisissa tapauksissa epäilty voi tutustua tapaukseen vasta syytteiden nostamisen jälkeen, ei tutkintavaiheessa. Rikostutkinnan avaamisen jälkeen epäilty voi ottaa ensimmäiseen kuulusteluun mukaansa asianajajan. Kiinni otettu henkilö voi vaatia asianajajaa käyttöönsä heti kiinnioton jälkeen ja aina syytteiden nostamiseen saakka.⁶

² Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partnjori", marraskuu 2018

³ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partnjori", marraskuu 2018

⁴ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partnjori", marraskuu 2018

⁵ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partnjori", marraskuu 2018

⁶ Nimetön lähde A, marraskuu 2018

Vasiljevin mukaan rikosasian esitutkinnan kesto riippuu paljolti tapauksesta. Virallisesti esitutkinta tulee päättää kahden kuukauden kuluessa, vaikka lainsäädännön puitteissa määräaika voidaan jatkaa käytännössä rajattomasti. Joskus esitutkinta voidaan tehdä hyvinkin nopeasti. Pidätysajan pituudelle on periaatteessa rajoituksensa, toisaalta siihen voidaan tarpeen vaatiessa hakea pidennystä. Rikostutkinnan määräaikoja ei noudateta ja tutkijoiden pyynnöstä niitä pidennetään monta kertaa. Lain mukaan esitutkinta-aika on kaksi kuukautta, mutta sitä voidaan jatkaa 12 kuukauteen ja korkeintaan 18 kuukauteen saakka. Tutkinta-ajan jatkaminen on tutkinnanjohtajan vastuulla ja joskus tutkinta on voinut kestää jopa kahdeksan vuotta. Tutkinta on voinut kestää erityisen pitkään esimerkiksi sellaisissa tapauksissa, jossa epäilty henkilö ei ole tiedossa. Edellä esitetyt periaatteet kuvaavat siis teoriassa sitä, miten rikosprosessi lain mukaan etenee. Käytännössä prosessi voi edetä eri tavalla. Rikosprosessia koskevat eurooppalaiset käytännöt ovat periaatteessa voimassa myös Venäjän lainsäädännössä.⁷

Vasiljevin mukaan esitutkinta kestää keskimäärin vuoden, mutta kesto riippuu tapauksesta. Valtaosa rikosjutuista liittyy huumausaineiden käyttöön ja niiden myymiseen. Lisäksi pahoinpitely- ja perheväkivaltarikoksia sekä varkauksia esiintyy paljon ja niistä noin 90 % käsitellään niin sanotussa helpotetussa menettelyssä. Helpotettu menettely edellyttää, että syytetty tunnustaa syyllisyytensä. Tällaiset rikostapaukset eivät vaadi laajaa tutkintaa ja ne käsitellään, tutkinta mukaan lukien, jopa alle puolessa vuodessa. Mutkikkaammissa rikosasioissa esitutkinta voi kestää jopa yli vuoden.⁸

Rikostutkijoiden työhön liittyy paljon byrokratiaa ja heidän on kuukausittain laadittava valtava määrä asiakirjoja, joissa haetaan esimerkiksi tutkinta-ajan pidentämistä. Tutkintaosastoilla tehdään joskus myös lavastetusti suuri määrä työtä, jotta sisäministeriölle voitaisiin raportoida todellisuutta suurempi määrä menestyksekkäästi tutkittuja ja ratkaistuja rikostapauksia. Esimerkkinä fiktiivisestä ja tilastojen vuoksi tehdystä rikosasiasta Vasiljev mainitsee tapauksen, jossa eräs huumausainerikos tutkittiin samanaikaisesti 13 kertaa ja asian tutkinta-ajalle haettiin jatkuvasti pidentämistä. Käytännössä yhdessä rikosasiassa tutkittiin sama näyttö sekä kuulusteltiin samat henkilöt 13 kertaa uudelleen.⁹

1.3. Syytteet

Kymmenen päivän kuluessa pidätyksestä epäillylle täytyy esittää syyte, minkä jälkeen hänestä tulee syytetty. Rikosprosessin aikana syyte voi muuttua tai täydentyä. Syytettyä on kuulusteltava heti syytteen esittämisen jälkeen. Syytetyllä on oikeus valittaa oikeuden päätöksestä ja hän voi vaatia esimerkiksi asiaansa käsittelevän tuomarin vaihtoa.¹⁰ Rikosasiassa epäilty henkilö saa häntä vastaan nostetut syytteet tiedoksi kolmen päivän kuluessa siitä päivästä, kun hänet on nimetty epäillyksi. Tiedon hän saa henkilökohtaisesti tai asianajajan välityksellä. Nimettömänä pysyttelevän lähteen mukaan on tiedossa joitain tapauksia, joissa syytetty ei ole saanut häntä koskevia syytteitä tiedoksi. Hän ei voi kuitenkaan vahvistaa tapauksia tai niiden luotettavuutta. Lähteen mukaan joitain ihmisiä on otettu kiinni yli kahdeksi vuorokaudeksi eivätkä he ole saaneet tietää mistä heitä syytetään tai miksi he ovat kiinni otettuina. Näissä tapauksissa on kyseessä nimenomaan kiinniottovaihe. Rikosprosessissa henkilölle on esitettävä syyte kiinnioton aikana, mutta joskus siinä on viivästyksiä. Tällaiset tapaukset saattavat päätyä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käsiteltäväksi. Useimmiten tapaukset koskevat Pohjois-Kaukasiala ja niin kutsuttuja tahdonvastaisia katoamisia, joissa viranomaiset kieltävät kiinnioton ja vangitsemisen edes tapahtuneen.¹¹

⁷ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partnori", marraskuu 2018

⁸ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partnori", marraskuu 2018

⁹ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partnori", marraskuu 2018

¹⁰ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partnori", marraskuu 2018

¹¹ Nimetön lähde A, marraskuu 2018

Syytteet voidaan esittää sillä hetkellä, kun katsotaan, että niihin on olemassa riittävä näyttö. Pidätetyille henkilölle syytteet on esitettävä 10 päivän kuluessa pidätyksen alkamisesta. Yleensä esitutinnan jälkeen esitettävä syyteasiakirja on yleisluontoinen ja muodollinen ja myöhemmin sitä täsmennetään. Usein alkuperäinen ja epämääräinen syyteasiakirja kuitenkin päätty sellaisenaan syyttäjälle, vaikka lain mukaan tutkijan on kirjattava syyteasiakirjaan kaikki tapauksen yksityiskohdat tarkasti. Vasiljevin mukaan kopio syyteasiakirjasta annetaan ehdottomasti syytetyille. Yleensä tutkija kysyy epäillyltä tuossa vaiheessa, että ymmärtääkö hän syytteen sisällön ja haluaako hän antaa asiaan liittyen lisätietoa. Jos epäilty päättää vaieta, niin vastaus saatetaan viranomaisten toimesta kirjata hänen puolestaan asiakirjoihin.¹²

1.4. Tutkintavankeus

Tutkintavankeuteen määrääminen on hyvin yleisesti käytetty pakkokeino rikosprosessissa. Sen määräämiseen liittyvät toimintatavat ovat hyvin moninaisia. Venäjällä on tiettyjä ihmisryhmiä ja maantieteellisiä alueita, joilla riski joutua tutkintavankeuteen on korkeampi. Lain mukaan tutkintavankeus on äärimmäinen toimenpide, joka määrätään vain, jos niin sanottuja ”pehmeämpiä” keinoja ei katsota riittäviksi. Jos on esimerkiksi syytä olettaa, että epäilty pakenee tai aiheuttaa mahdollisesti muille prosessissa oleville hankaluuksia, niin hänet voidaan määrätä tutkintavankeuteen. Mikäli tutkintavankeudessa oleva henkilö saa vankeustuomion, niin tutkintavankeusaika lyhentää lopullisen vankeustuomion kestoa.¹³

Nimettömänä pysyttelevän lähteen mukaan tutkintavankeus on Venäjällä valitettavasti yksi yleisin käytetyistä pakkokeinoista ja vain lievät rikokset ja rikkomukset eivät johda tutkintavankeuteen. Prosessilainsäädännön mukaan tutkintavankeutta voidaan käyttää vain äärimmäisenä pakkokeinona, mutta käytännössä se on melko yleinen. Ei voi sanoa, että joillakin ryhmillä olisi muita suurempi todennäköisyys joutua tutkintavankeuteen. Esimerkkinä lähde mainitsee syksyllä 2018 kiinniotetut tunnetut venäläiset jalkapalloilijat, jotka määrättiin tutkintavankeuteen pahoinpitelystä syytettynä. Siihen, onko ekstremismirikoksia säätelevien lainkohtien perusteella syytetyillä henkilöillä suurempi riski joutua tutkintavankeuteen, lähde toteaa, että kaikilla väkivallasta syytetyillä tilanne on sama. Törkeistä rikoksista syytetyistä henkilöistä valtaosa määrätään tutkintavankeuteen.¹⁴

Vasiljevin mukaan rikoksesta epäilty määrätään tutkintavankeuteen, mikäli häntä epäillään rikoksesta, josta voidaan langettaa yli kahden vuoden vankeusrangaistus. Lievissä rikoksissa (enimmäisrangaistus alle kaksi vuotta) määrätään pakkotoimena usein matkustuskielto. Tutkintavankeuden kesto riippuu rikoksesta odotettavasti langetettavan vankeusrangaistuksen pituudesta. Hieman vakavammista rikoksista syytetyillä (enimmäisrangaistus viisi vuotta) tutkintavankeus voi kestää kuusi kuukautta, kun taas erittäin törkeistä rikoksista syytetyillä (rangaistus yli 10 vuotta) tutkintavankeus voi kestää enimmillään 18 kuukautta.¹⁵

Rikosasiassa epäillyn henkilön määräämisessä tutkintavankeuteen on eroja Venäjän eri alueilla. Esimerkiksi Brjanskin alueella on hyvin tavallista, että matkustuskieltoon määrätyt tai sakkoihin ja lievempiin rangaistuksiin tuomitut henkilöt joutuvat tutkintavankeuteen. Käytäntö on johtanut jopa leikinlaskuun kansalaisten keskuudessa: ”Jos haluat vankilaan, tule Brjanskiin!”. Brjanskin kaltaisia alueita, joissa tutkintavankeus on pikemminkin sääntö kuin poikkeus, on Venäjällä useita. Toisaalta raja-alueilla, kuten Smolenskissa määrätään usein pelkästään sakkoja.¹⁶

¹² Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio ”Malik i Partniori”, marraskuu 2018

¹³ Nimetön lähde A, marraskuu 2018

¹⁴ Nimetön lähde A, marraskuu 2018

¹⁵ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio ”Malik i Partniori”, marraskuu 2018

¹⁶ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio ”Malik i Partniori”, marraskuu 2018

Tutkintavankiloissa ihmiset rekisteröidään tarkasti. Kaikkien vangittujen saapumisaika, terveydentila, mukaan lukien mahdolliset pahoinpitelyn merkit, sekä siirtoajankohta oikeuteen kirjataan ylös. Tutkintavankilat eivät halua ottaa vastuulleen esimerkiksi poliisiasemilla tapahtuneita kidutustapauksia.¹⁷

Vangeilla, joiden oikeuksia on loukattu, on lain mukaan mahdollisuus kääntyä valtion viranomaisten, kuten syyttäjän ja tutkintakomitean puoleen. Usein vankien tekemät valitukset eivät kuitenkaan tule julki ja tämän vuoksi Venäjällä on muutamia vankien oikeuksien puolustamiseen keskittyviä ihmisoikeusjärjestöjä. Nämä järjestöt muun muassa kirjoittavat vankien puolesta kirjeitä syyttäjä- ja vankeinhoitoviranomaisille. Vankeja avustavien asianajajien työtä saatetaan joskus hankaloittaa esimerkiksi epäämällä asianajajalta oikeus ottaa vangin tapaamiseen mukaan nauhuri, kamera ja puhelin. Vankien oikeuksien toteutumiseen erikoistuneet komissiot (niin kutsutut ONK-komissiot) eivät ole enää niiden toiminnan alkuaikoihin verrattuna tehokkaita paljastamaan vankilajärjestelmässä tapahtuvia rikkomuksia, sillä komissiot toimivat nykyään enemmän tai vähemmän hallinnon vaikutusvallan alla.¹⁸

1.5. Matkustuskielto

Matkustuskielto on yksi rikosprosessin pakkokeinoista. Sen voi määrätä vain tutkinnasta vastaavat viranomaiset tai tuomioistuimet. Joskus syyttäjä vaatii epäillyn henkilön pidätystä tai vangitsemista, mutta tuomioistuin päätyy määräämään jonkun muun pakkokeinon, esimerkiksi matkustuskiellon.¹⁹

Matkustuskielto on laajasti käytetty pakkotoimi lievissä rikkomuksissa. Matkustuskieltoon määrätty henkilö ei saa poistua omasta asuinpaikastaan tietyn ajanjakson aikana, mutta omalla asuinalueellaan hän voi liikkua vapaasti. Virallisen asuinpaikkansa ulkopuolelle matkustaakseen hän tarvitsee rikosasiaansa tutkivan tahon suostumuksen, jota anotaan kirjallisesti. Matkustuskiellon noudattamatta jättäminen voi johtaa tiukempien pakkotoimen käyttöön.²⁰

Vasiljevien mukaan rikosprosessissa oleva henkilö tutustuu matkustuskieltoon määrävään päätökseen ja allekirjoittaa sen. Allekirjoitettu asiakirja liitetään rikosasian materiaaleihin. Matkustuskieltoon määrätylle henkilölle ei jää kiellosta erityistä asiakirjaa. Matkustuskiellon noudattaminen on asianosaisen omalla vastuulla eikä poliisilla ole esimerkiksi mitään tietokantaa, johon tieto voimassa olevasta matkustuskiellosta kirjattaisiin. Mikäli matkustuskiellossa oleva henkilö poistuu kotialueeltaan ilman, että tieto poistumisesta päätyy tutkijalle, ei kiellon rikkomisesta seuraa hänelle rangaistusta. Matkustuskiellossa olevan henkilön on kuitenkin tarvittaessa saavuttava viranomaiskuulusteluun heti ensimmäisestä kutsusta. Vasiljev toteaa matkustuskiellon olevan yleensä erittäin epämääräinen pakkokeino ja perintöä Neuvostoliiton ajoilta.²¹

Asianosainen saa matkustuskieltoon liittyen asiakirjakopion tuomioistuimen tai tutkinnasta vastaavan viranomaisen päätöksestä. Tapauksia, joissa henkilö ei olisi saanut hänelle määrätystä matkustuskiellosta asiakirjaa tai ei olisi tietoinen hänelle määrätystä matkustuskiellosta, ei nimettömänä pysyttelevän lähteen tiedossa ole. Oikeusprosessi on virallinen ja asiakirjat tulee olla molempien osapuolien tiedossa.²²

Matkustuskiellon voimassa ollessa asianosainen ei voi matkustaa ulkomaille, sillä sitä voidaan pitää paon yrityksenä. Jotkut matkustuskiellossa olleet henkilöt ovat kuitenkin onnistuneet poistumaan maasta. Vasiljev mainitsee esimerkkinä Valko-Venäjän ja Venäjän rajan, jossa ei varsinaisia rajamuodollisuuksia ole. Rikosasian tutkinnasta vastaava tutkija voi päättää antaako vai jättääkö hän antamatta tiedon määrätystä matkustuskiellosta rajaviranomaisille. Tutkinnan harkinnassa on myös se, voidaanko

¹⁷ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partnjori", marraskuu 2018

¹⁸ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partnjori", marraskuu 2018

¹⁹ Nimetön lähde A, marraskuu 2018

²⁰ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partnjori", marraskuu 2018

²¹ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partnjori", marraskuu 2018

²² Nimetön lähde A, marraskuu 2018

matkustuskiellossa olevalle henkilölle antaa ulkomaanpassia. Matkustuskiellossa olevan henkilön ulkomaanpassia ei ole välttämättä otettu viranomaisten haltuun, vaikka yleensä ulkomaanpassi takavarikoidaan kotietsinnän yhteydessä sekä matkustuskieltoon määrättyiltä henkilöiltä.²³

Joskus tutkija saattaa unohtaa määrätä matkustuskiellon. Matkustuskieltoa voidaan käyttää tutkinnassa myös eräänlaisena vihjeenä sille, että henkilön täytyy lähteä maasta 2-3 päivän kuluessa. Kymmenen vuorokauden sisällä matkustuskiellon määrittämisestä asianomaiselle on esitettävä syyte, minkä jälkeen henkilölle voidaan määrätä ankarampia pakkotoimia.²⁴

1.6. Kotiaresti

Rikosprosessin pakkokeinona voidaan käyttää myös kotiarestia. Kotiarestissa olevaa henkilöä seurataan nilkkapannan avulla. Kotiarestiin määrätyn henkilön seuranta aiheuttaa viranomaisille paljon ylimääräistä työtä, sillä valvovan viranomaisen on raportoitava tutkijalle seurattavan henkilön kaikki liikkeet kodin ulkopuolella. Esimerkiksi tutkintavankeuteen määrätty henkilö aiheuttaa tutkijalle huomattavasti vähemmän työtä kuin kotiarestissa oleva ja tämän vuoksi muita pakkotoimia suositaan. Vasiljevin mukaan eräs kotiarestissa ollut henkilö oli poistanut seurantapannan nilkastaan ja myynyt sen voitolla eteenpäin.²⁵

1.7. Rikosprosessin asiakirjat

1.7.1. Oikeus rikosprosessin asiakirjoihin

Henkilö voi saada rikosprosessiaan koskevaa tietoa henkilökohtaisesti tai asianajajansa kautta esitutkinnasta vastaavalta taholta. Oikeudenkäyntiasiakirjoihin voi tutustua oikeudenkäynnin jälkeen. Oikeudenkäyntipöytäkirja laaditaan kolmen vuorokauden sisällä. Valtionsalaisuuksia käsitteleviä ja esimerkiksi alaikäisiä alle 16-vuotiaita henkilöitä koskevia tapauksia lukuun ottamatta oikeudenkäyntien sisältö on julkista tietoa. Kaikki oikeudenkäynnissä käsitellyt todistajanlausunnot ja näyttö täytyy lukea ääneen. Joskus oikeuskäsittelyn ollessa nopeatemppoinen ne luetaan vain muodollisesti.²⁶

Nimettömänä pysyttelevän lähteen mukaan Venäjältä poistunut, rikosprosessissa ollut tai parhaillaan oleva henkilö voi oletettavasti saada häntä koskevat rikosprosessin asiakirjat itselleen asianajajan tai jonkun muun laillisen edustajan kautta. Lähde ei ole törmännyt siihen, että tietyllä ihmisryhmällä tai tietynlaisista rikoksista epäillyillä henkilöillä olisi erityisiä ongelmia saada viranomaisilta itseään koskevan rikosprosessin asiakirjoja. Nimetön lähde toteaa, että joskus on ollut byrokratiaa ja siitä johtuvaan hitauteen liittyviä viivästyksiä, eli henkilöt ovat saaneet asiakirjoja laissa säädetyn aikarajan jälkeen. Käytännössä tämä ongelma koskee jo vangittuna olevia henkilöitä.²⁷

Vasiljevin mukaan ennen oikeudenkäyntiä sekä rikosasiassa epäillyllä että syytetyllä on oikeus saada nähtäväkseen itseään koskevat asiakirjat. Esitutkinta-asiakirjoja ja syytekirjelmän hän voi saada nähtäväksi sekä kopioiduksi. Lisäksi hän voi saada nähtäväkseen tutkinta-asiakirjat ja mahdolliset erityisasiantuntijalausunnot sekä asiakirjat muista tutkinnan aikana tehdyistä toimista, joissa syytetty on ollut osallisena. Edellä mainituista asiakirjoista ei voi kuitenkaan saada itselleen jäljennöstä. Vasiljevin

²³ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partniori", marraskuu 2018

²⁴ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partniori", marraskuu 2018

²⁵ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partniori", marraskuu 2018

²⁶ Nimetön lähde A, marraskuu 2018

²⁷ Nimetön lähde A, marraskuu 2018

tietojen mukaan tutkinnan aikana asianajajan yritys valokuvata rikosasian materiaaleja saatetaan kieltää, mutta tutkinnan päätyttyä asianajaja saa pyytämällä kopiot kaikista tapaukseen liittyvistä asiakirjoista. Tutkija voi halutessaan jättää näyttämättä asianajajalle joitain hänen tutkinnassa käytettävissä olevistaan asiakirjoista vetoamalla tutkintasalaisuuteen. Laki edellyttää, että epäilty saisi kopion syyteasiakirjasta.²⁸

Ennen oikeuden käsittelyä tutkijan tulee tarjota oikeusistunnossa esitettävät asiakirjat nähtäväksi epäillylle ja hänen asianajajalleen. Tärkeimpiä tutkinnan esittämiä todisteita ei kuitenkaan aina saa välttämättä etukäteen nähtäväksi. Tutkinnan päätyttyä tutkijan on esitettävä kaikki tapausta koskevat asiakirjat sekä päätös tutkinnan päättämisestä asianajajalle, joka voi vaatia lisätutkintaa tai hyväksyä asiakirjat ja pyytää rikosasian päättämistä. Vasiljevin mukaan asianajajat pyytävät usein lisätutkintaa, mutta useimmiten pyyntö hylätään. Tutkinnan päätyttyä epäilty voi ottaa kopioita kaikista asiakirjoista. Tämän jälkeen asiakirjat siirtyvät tutkijalle, jonka vastuulla on valmistella syyteasiakirjat syyttäjälle ja asia siirtyy tuomioistuimen käsiteltäväksi. Asian siirtyessä tuomioistuimelle, epäillyllä on mahdollisuus tutustua kaikkiin oikeuden käytössä oleviin asiakirjoihin.²⁹

Vasiljevin näkemyksen mukaan rikosprosessissa oleva ja ulkomaille poistunut henkilö voi saada rikosasiansa koskevia asiakirjoja vain asianajajan kautta. Periaatteessa asiakirjoja voidaan postittaa myös ulkomaille, mutta todennäköisesti tutkijat eivät suostu tällaiseen ja vetoavat korkeisiin postituskuluihin. Vaikka rikosprosessissa oleva henkilö oleskelee ulkomailla, niin hänen rikosasiansa etenee poissaolosta huolimatta ja henkilö voidaan tuomita poissaolevana.³⁰

1.7.2. Rikosprosessin asiakirjojen saamiseen liittyviä haasteita

Vasiljevin mukaan rikosprosessia koskevien asiakirjojen saamisessa viranomaisilta esiintyy tietenkin hankaluuksia. Useimmiten ongelmat koskevat jo vangittua henkilöä ja hänen puolustustaan. Joskus syytetty ei tiedä oikeuksiaan tai asianajaja on laiminlyönyt velvollisuuksiaan. Lisäksi on mahdollista, että tutkijat väärinkäyttävät asemaansa lisäämällä tai poistamalla asiakirjoja sen jälkeen, kun asianajaja on tutustunut tutkinnan tuomioistuimelle lähetettäväksi tarkoitettuun asiakirjanäyttöön. Näin käy usein terrorismiin ja ekstremismiin liittyvissä rikosasioissa, joita hoitaa Venäjän federaation turvallisuuspalvelu FSB. Vasiljevin mukaan FSB:n valmistelemat asiakirjat ovat erittäin huonolaatuisia, koska heillä on varmuus siitä, että tuomioistuimet asettuvat heidän ja tutkinnan puolelle.³¹

Epäillyllä on oikeus käyttää asianajajaa heti, kun häntä vastaan on avattu rikosasia. Asianajaja on mukana koko prosessin ajan. Asianajajan epäilty voi hankkia itse tai vaihtoehtoisesti valtio voi myöntää hänelle sen oikeusapuna. Sekä epäilty että hänen asianajajansa voivat tutustua kiinniottoa koskevaan pöytäkirjaan, kuulustelupöytäkirjaan sekä muihin prosessin asiakirjoihin, joissa epäillyn nimi mainitaan. Osa pöytäkirjoista voi olla salaisia. Lisäksi epäillyllä on oikeus hakea rikosasiansa tutkijan vaihtoa ja hän voi myös valittaa oikeuteen asiansa tutkijan toiminnasta. Epäillyllä on oikeus käyttää tarvittaessa tulkkia. Alaikäisellä epäillyllä on oikeus siihen, että läsnä on hänen huoltajansa tai muu laillinen edustaja.³²

1.8. Tapausesimerkki: Julkisten lausuntojen perusteella nostetut rikossyytteet

²⁸ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partniori", marraskuu 2018

²⁹ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partniori", marraskuu 2018

³⁰ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partniori", marraskuu 2018

³¹ Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partniori", marraskuu 2018

³² Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partniori", marraskuu 2018

Venäläisen ekstremismiin, uskontoon ja ksenofobiaan erikoistuneen informaatio- ja tutkimuskeskus SOVA:n (Информационно-аналитический центр «СОБА») johtajan Aleksandr Verhovskin mukaan rikoslaissa julkisia lausuntoja säätelevien kohtien³³ nojalla voidaan saattaa syytteeseen henkilöitä, joiden lausunnot ovat Venäjän viranomaisten kannalta ongelmallisia tai ei-toivottuja. Lainkäytön kohteena olevat ryhmät voivat olla joko oikeasti radikaaleja tai ekstremistisiä tai pelkästään hallinnon sellaisiksi tulkitsemia.

Verhovskin mukaan monet tapauksista koskevat sattumanvaraisia henkilöitä, jotka ovat julkaisseet tai jakaneet internetissä jonkin rasistiseksi katsotun vitsin, kuvia tai lauseita, minkä perusteella rikosasia heitä vastaan on avattu. Tuomioita tarkasteltaessa saattaa syntyä käsitys, että henkilö on epäkohtia käsittelevässä tai omia ajatuksiaan kuvaavassa internetjulkaisussaan yllyttänyt kapinaan, vaikka tosiasiallisesti yllyttämistä ei ole tapahtunut. Joissain tapauksissa syytetyt henkilöt eivät tosiasiallisesti ole syyllistyneet laissa mainittuihin rikoksiin tai rikkoneet lakia muutoinkaan. Tällaisissa rikostapauksissa on hyvin vaikea ymmärtää tosiasiallista tapahtumankulkua sekä sitä, minkä perusteella ihmisiä syytetään. Henkilö on esimerkiksi saattanut tehdä jo aiemmin jotain lainvastaista, mutta kyseisessä tilanteessa, jossa häntä syytetään julkisia lausuntoja sääteleviin lainkohtiin vedoten, hän ei ole tosiasiallisesti syyllistynyt mihinkään. Verhovskin mukaan noin 95 % julkisia lausuntoja koskevista rikosasioista, ovatpa ne perusteltuja tai eivät, on tapahtunut internetissä ja siellä sosiaalisen median VK-palvelussa (aiempi nimi VKontakte).³⁴

Verhovskin mukaan ekstremistisestä tai radikaalista toiminnasta tai sellaisiksi tulkituista teoista syytettyjen henkilöiden tilanteeseen tulevaisuudessa vaikuttaa pääasiassa kolme seikkaa: tammikuussa 2019 voimaan tullut lakimuutos rikoslain 282 § dekriminialisoinnista, Venäjän korkeimman oikeuden vuonna 2016 tekemä ja vuonna 2018 täsmentämä, suositukseksi tarkoitettu päätös rikostutkinnan ja tuomioistuimen selvitysvelvollisuudesta internetissä tehdyn julkaisun perusteella avatussa rikosasiassa sekä mahdollinen poliittinen ohjaus, jossa rikosjuttujen määrän vähentämiseen tähdättiin vuonna 2017 tehdyllä ei-julkisella poliittisella päätöksellä.³⁵

Rikoslain 282 § dekriminialisointi tarkoittaa sitä, että vastaavansisältöinen pykälä lisätään hallintolakiin ja ensimmäistä kertaa 282 § perusteella syytetyn henkilön asia käsitellään hallinnollisena rikkomuksena, ei rikosasiassa. Jos henkilö toistaa teon vuoden sisällä ensimmäisen hallinnollisena rikkomuksena käsitellyn asiansa ratkaisusta, niin häntä vastaan avataan rikosasia. Käytännössä hallintolakiin lisätään pykälä, joka vastaan sisällöllisesti rikoslain 282 §. Verhovski uskoo, että kyseisen hallintolain pykälän perusteella annetaan jatkossa paljon rangaistuksia, sillä hallinnollinen menettely on rikosoikeudellisen asian menettelyä nopeampi.³⁶

Verhovskin näkemyksen mukaan vuonna 2019 rikoslain 282 § perusteella avattujen rikosasioiden määrä laskee. Todennäköisesti vuoden alussa 2019 voimaan tuleva lakimuutos [laki hyväksyttiin 27.12.2018³⁷] tarkoittaa sitä, että rikoslain 282 § kohdan 1 perusteella annetut tuomiot käsitellään uudestaan. Verhovski uskoo, että suurin osa 282 § kohdan 1 perusteella nostetuista oikeusjutuista peruutetaan ja jo tuomitut henkilöt vapautetaan sekä heidän tuomionsa peruutetaan ja rikosrekisterinsä ”puhdistetaan”. Tämä koskee niitä henkilöitä, joilla on vain yksi syyte ja tuomio 282 § kohdan 1 perusteella. Jos henkilö on rikkonut sen lisäksi muita pykäläitä, niin tuomiota ei peruuteta, vaan pelkästään lievennetään. Verhovski näkee, että

³³ Verhovski viittaa kohtiin 280 §, eli julkinen yllyttäminen ekstremistiseen toimintaan; 282 §, eli julkinen ml. internetissä tapahtuva yllyttäminen vihaan tai vastakkainasetteluun, sekä ihmisen tai ihmisryhmän halventaminen sukupuolen, rodun, kansallisuuden, kielen, syntyperän, uskonnollisen suuntautumisen tai johonkin sosiaaliseen ryhmään kuulumisen perusteella; 205.2 §, eli julkinen yllyttäminen terroristiseen tekoon tai terrorismin julkinen oikeuttaminen; 148 §, eli uskonnollisen vakaumuksen loukkaaminen; 280.1 §, eli julkinen yllyttäminen separatismiin; sekä 354.1 §, eli natsismin oikeuttaminen ja natsien toisen maailmansodan aikana tekemien rikosten kieltäminen.

³⁴ Verhovski Aleksandr/SOVA-keskus, marraskuu 2018

³⁵ Verhovski Aleksandr/SOVA-keskus, marraskuu 2018

³⁶ Verhovski Aleksandr/SOVA-keskus, marraskuu 2018

³⁷ Официальный интернет-портал правовой информации 2019

halutessaan poliisi voi kuitenkin aloittaa tutkinnan henkilöstä jonkun toisen julkisia lausuntoja säätelevän pykälän kuin 282 § kohdan 1 perusteella. Julkisia lausuntoja rajoittavia pykäläiä käytetään rikosasioissa osittain päällekkäin.³⁸

Verhovskin mukaan julkisten lausuntojen perusteella tuomituista henkilöistä suurimmalle osalle määrätään sakko, ehdollista vankeutta tai yhdyskuntapalvelua. Vaikka tuomiot ovat verrattain lieviä, niin ne vaikuttavat tuomittujen henkilöiden elämään muulla tavoin. syytetyt saavat verrattain lieviä tuomioita, niin tuomio vaikuttaa muulla tavoin heidän elämäänsä. Julkisten lausuntojen perusteella tuomittu ei voi kuulua esimerkiksi kansalaisjärjestön johtoon ja jos hän kuuluu johonkin järjestöön, niin koko järjestö voidaan lakkauttaa. Tuomittu henkilö ei voi myöskään kuulua uskonnolliseen järjestöön, sillä koko järjestöä voidaan rangaista hänen tuomionsa perusteella.³⁹

Julkisia lausuntoja säätelevien lainkohtien perusteella epäilty, syytetty tai tuomittu henkilö voi joutua Venäjän federaation finanssivalvonnan (Rosfinmonitoring) ylläpitämälle listalle.⁴⁰ Listalle lisätään kaikki venäläiset ja ulkomaalaiset järjestöt ja yksityishenkilöt, joiden osallisuudesta ekstremistiseen toimintaan tai terrorismiin on näyttöä.⁴¹ Verhovskin mukaan listan toimintaperiaate on hieman epäselvä. Lain mukaan listalle päätyvät rikostutkijoiden ilmoituksesta kaikki ekstremismirikoksien perusteella epäillyt, syytetyt ja tuomitut henkilöt, mutta käytännössä kaikki he eivät kuitenkaan sinne päädy. Verhovski pitää outona, että listalla olevia henkilöitä koskevat rajoitukset pätevät myös rikoksista epäiltyihin henkilöihin. Listalla olevien henkilöiden rahaliikennettä rajoitetaan. He voivat esimerkiksi nostaa henkilökohtaiselta tililtään rahaa kuukausittain vain 10 000 ruplaa (noin 140 euroa) ja summaa voidaan korottaa vain kirjallisesti finanssivalvonnalta anomalla. Laki ei määrää kuinka kauan listalla olevia koskevat rajoitukset ovat voimassa tai kuinka kauan henkilön nimi pysyy listalla. Kun henkilö on suorittanut rangaistuksensa, niin hän voi anoa nimensä poistamista listalta, mihin viranomaiset voivat suostua tai olla suostumatta.⁴²

Verhovski näkee, että Venäjän rikoslain pykäläiä muokataan sitä mukaa, kun hallinto havaitsee jotain uudenlaista sitä vastaan suunnattua poliittista toimintaa. Rikoslakiin lisätään uusi pykälä, jolla hallinnonvastaista toimintaa voidaan rajoittaa. Esimerkkeinä viime vuosilta Verhovski mainitsee uskonnollisia tunteita loukkaavan pykälän sekä natsismia ja sen puolustamista koskevien pykäläien lisäämisen rikoslakiin.⁴³

³⁸ Verhovski Aleksandr/SOVA-keskus, marraskuu 2018

³⁹ Verhovski Aleksandr/SOVA-keskus, marraskuu 2018

⁴⁰ Verhovski Aleksandr/SOVA-keskus, marraskuu 2018

⁴¹ Федеральная служба по финансовому мониторингу 2019

⁴² Verhovski Aleksandr/SOVA-keskus, marraskuu 2018

⁴³ Verhovski Aleksandr/SOVA-keskus, marraskuu 2018

2. Venäjän kansalaisuus ja passien myöntökäytännöt

2.1. Kansalaisuuslaki ja sen soveltaminen

Saadakseen Venäjän kansalaisuuden henkilöllä täytyy ensin olla kolmen vuoden määräaikainen oleskelulupa Venäjälle. Tämän jälkeen hän voi hakea pysyvää oleskelulupaa. Kansalaisuutta voi hakea, kun henkilöllä on ollut oleskelulupa yhteensä viisi vuotta.⁴⁴

Jos alaikäisen lapsen vanhemmista toinen on Venäjän kansalainen, lapsi saa Venäjän kansalaisuuden helpotetussa menettelyssä. Tällaisessa tapauksessa kansalaisuuden hakuprosessi on helppo ja sen voi hoitaa myös ulkomailla Venäjän edustustossa. Normaalisti prosessi kestää 60 päivää, mutta ulkomailla haettaessa se voi kestää hieman kauemmin.⁴⁵ Ulkomailla syntynyt lapsi saa syntyessään Venäjän kansalaisuuden, jos hänen vanhemmistaan toinen on Venäjän kansalainen eikä lapselle anneta sen valtion kansalaisuutta, jossa hän on syntynyt.⁴⁶ Nimettömänä pysyttelevän lähteen mukaan Venäjällä valmistellaan lakia, joka säättää, että mikäli lapsi on syntynyt avioliitossa ja toinen hänen vanhemmistaan on Venäjän kansalainen, ei lapsen Venäjän kansalaisuuden saamiselle ole estettä edes ilman toisen vanhemman suostumusta.⁴⁷

Venäjän sisäministeriön edustajat toteavat, että Venäjän kansalaisuuslain mukaan kansalaisuus voi päättyä kansalaisuudesta luopumiseen tai valinnan tuloksena (ven. оптация, engl. optation). Kansalaisuuden menettäminen perustuu henkilön vapaaseen tahtoon, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Kansalaisuuspäätös perutaan mikäli sen perusteena olleet asiakirjat osoittautuvat väärennyiksi tai jos käy ilmi, että hakija on antanut hakemuksessaan väärää tietoa. Lisäksi kansalaisuusvalasta kieltäytyminen johtaa kansalaisuuden perumiseen.⁴⁸

Nimettömänä pysyttelevän lähteen mukaan Venäjällä ei ole vahvistettu sellaista lakia, joka säätäisi kansalaisuuden menettämisestä oikeusteitse esimerkiksi tapauksissa, jossa kansalainen on osallistunut terroristiseen toimintaan. Perustuslain mukaan Venäjän kansalainen voi omasta tahdostaan kieltäytyä Venäjän kansalaisuudesta. Lähteen mukaan suurin ongelma on selkeän lainsäädännön puute koskien sitä, miten Venäjän kansalaisuuden voi menettää. Neuvostoliiton hajoamiseen liittyen on tapauksia, joissa kansalaisuudettomalta henkilöltä halutaan riistää kansalaisuus. Toisaalta häneltä on vaikea riistää sitä, mitä hänellä ei koskaan ole ollut.⁴⁹

Nimettömänä pysyttelevän lähteen mukaan vuonna 2016 voimaan tulleen Jarovajan lakipaketin⁵⁰ suunnitteluvaiheessa keskusteltiin kansalaisuuden menettämisestä tietyissä tapauksissa, mutta kansalaisyhteisö vastusti sitä voimakkaasti ja varsinaiseen lakiuudistukseen se ei päätynyt. Lähteen mukaan Venäjän kansalaiselta ei voi riistää hänen kansalaisuuttaan.⁵¹

⁴⁴ Nimetön lähde B, marraskuu 2018

⁴⁵ Nimetön lähde A, marraskuu 2018

⁴⁶ Venäjän sisäministeriön edustajat, marraskuu 2018

⁴⁷ Nimetön lähde B, marraskuu 2018

⁴⁸ Venäjän sisäministeriön edustajat, marraskuu 2018.

⁴⁹ Nimetön lähde B, marraskuu 2018

⁵⁰ Terrorismin vastaiseen taisteluun liittyen Venäjällä hyväksyttiin kesällä 2016 lakiuudistus, niin kutsuttu Jarovajan paketti (ven. Закон Яровой), joka nimettiin lakialoitteen tehneen Venäjän parlamentin edustajan Irina Jarovajan mukaan. Lakimuutoksella rajattiin muun muassa uskonnollisten aatteiden jakamisen mahdollisuuksia ilman rekisteröidyltä uskonnolliselta järjestöltä saatua lupaa sekä lähetystyön tekemistä. Lähde: The Guardian 26.6.2016; Ведомости 1.10.2018; Consultant.ru 2018

⁵¹ Nimetön lähde A, marraskuu 2018

Sisäministeriön edustajien mukaan useimmiten Venäjän kansalaisuus myönnetään Ukrainan, Kazakstanin, Tadžikistanin, Armenian, Uzbekistanin ja Moldovan kansalaisille.⁵² Nimettömänä pysyttelevä lähde mainitsee, että Venäjällä asuu yhteensä jopa kolme miljoonaa ukrainalaista, joista 600 000 on saanut Venäjän kansalaisuuden.⁵³

2.2. Kaksoiskansalaisuus

Venäjän perustuslaki säättää, että Venäjän kansalaisella voi olla toisen valtion kansalaisuus Venäjän federaatiolain tai Venäjän federaation solmiman kansainvälisen sopimuksen mukaisesti. Venäjän sisäministeriön edustajien mukaan Venäjällä on tällä hetkellä kaksoiskansalaisuudesta säättävä sopimus Tadžikistanin tasavallan kanssa.⁵⁴ Nimettömänä pysyttelevän lähteen mukaan Venäjällä on kaksoiskansalaisuuden salliva sopimus Turkmenistanin ja Tadžikistanin kanssa.⁵⁵ Saatuaan jonkin toisen valtion kansalaisuuden tai pysyvän asumisoikeuden toiseen valtioon, Venäjän kansalaisella on kansalaisuuslain mukaan velvollisuus ilmoittaa siitä viranomaisille. Toisen valtion kansalaisuuden saamiseen liittyvän ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä seuraa rikosoikeudellinen vastuu. Toisen valtion kansalaisuuden saaminen ei vaikuta henkilön olemassa olevaan Venäjän kansalaisuuteen. Venäjän kansalainen, jolla on myös jonkin muun valtion kansalaisuus, katsotaan Venäjällä vain Venäjän kansalaiseksi.⁵⁶

Nimettömänä pysyttelevän lähteen mukaan kaksoiskansalaisuus-käsitettä ei tällä hetkellä käytetä. Kaksois- tai monikansalaisuus on mahdollista niiden valtioiden kansalaisille, joiden kanssa Venäjällä on erillissopimus. Kaksoiskansalainen voi olla vain Venäjän kansalainen, joka on myöhemmin saanut jonkun toisen valtion kansalaisuuden. Jos Venäjän kansalaisella on kaksi tai useampia kansalaisuuksia, tulee hänen ilmoittaa asiasta sisäministeriöön. Tämän ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä on säädetty sakkorangaistus.⁵⁷ Toisen nimettömänä pysyttelevän lähteen mukaan ilmoittamisvelvollisuuden laiminlyönnistä voi lain mukaan saada rangaistukseksi sakkoa tai yhdyskuntapalvelusta, mutta hänen tiedossaan ei ole yhtään tapausta, jossa henkilö olisi tuomittu tämän lain rikkomisesta.⁵⁸ Mikäli muun maan kansalainen haluaa saada Venäjän kansalaisuuden, hänen tulee esittää notaarin vahvistama todistus siitä, että hän on luopunut aiemmasta kansalaisuudestaan. Venäjän kansalaisuuden saaminen edellyttää luopumista aiemmasta kansalaisuudesta. Alle 18-vuotiaat henkilöt voivat olla kahden maan kansalaisia, mutta täysi-ikäisyyden saavutettuaan heidän tulee päättää minkä maan kansalaisia he haluavat olla.⁵⁹

2.3. Entiset Neuvostoliiton kansalaiset

Venäjän sisäministeriön edustajien mukaan entinen Neuvostoliiton kansalainen, jolla ei ole entisen Neuvostoliiton alueen tasavallan kansalaisuutta ja on siten kansalaisuudeton, voi hakea Venäjän kansalaisuutta helpotetussa menettelyssä. Helpotetussa menettelyssä ilman oleskelulupaedellytystä Venäjän kansalaisuutta voivat hakea ne entisen Neuvostoliiton alueen tasavaltojen kansalaiset, jotka ovat olleet rekisteröityneitä Venäjällä 1.7.2002 mennessä. Venäjän kansalaisuuslakiin marraskuussa 2012 tehtyjen muutosten myötä kansalaisuudettomat entisen Neuvostoliiton kansalaiset, jotka eivät olosuhteista johtuvista seikoista, kuten asiakirjojen tai asunnon puuttumisen vuoksi, olleet voineet saada virallista

⁵² Venäjän sisäministeriön edustajat, marraskuu 2018.

⁵³ Nimetön lähde B, marraskuu 2018

⁵⁴ Venäjän sisäministeriön edustajat, marraskuu 2018.

⁵⁵ Nimetön lähde B, marraskuu 2018

⁵⁶ Venäjän sisäministeriön edustajat, marraskuu 2018

⁵⁷ Nimetön lähde A, marraskuu 2018

⁵⁸ Nimetön lähde B, marraskuu 2018

⁵⁹ Nimetön lähde A, marraskuu 2018

oleskeluoikeutta Venäjälle, saivat oikeuden hakea kansalaisuutta. Kansalaisuuslakiin tehtyjen muutosten mukaiset kansalaistamisen edellytykset ovat voimassa tammikuuhun 2020 saakka. Tilastojen mukaan lokakuussa 2018 Venäjällä oli yhteensä 4 298 kansalaisuudetonta henkilöä, joista 2 581 kansalaisuus voidaan määrittellä voimassa olevan kansalaisuuslain mukaisesti. Kansalaisuudettomalla entisen Neuvostoliiton kansalaisella on oikeus jättää kansalaisuushakemus vaadittuine liitteineen Venäjän sisäministeriön viranomaisille Venäjällä tai Venäjän ulkomaanedustustoon, riippuen kansalaisuuden hakuperusteesta. Käsittelyaika hakemukselle on korkeintaan kuusi kuukautta.⁶⁰

Nimettömänä pysyttelevän lähteen mukaan Venäjän kansalaisuuden hakeminen edellyttää kansalaisuudettomalta entisen Neuvostoliiton kansalaiselta sitä, että henkilöllä on, tai on ollut, Neuvostoliiton passia, ja että hän asuu entisen Neuvostoliiton alueella. Henkilön pystyessä todistamaan esimerkiksi syntymätodistuksella tai väestörekisteriotteella syntyneensä Neuvostoliiton alueella, Venäjän kansalaisuuden hakemisessa ja saamisessa ei ole mitään ongelmaa. Mikäli henkilöllä ei ole näitä asiakirjoja hallussaan, hänen tulee selvittää tiedot paikallisilta viranomaisilta. Jos tarvittavat asiakirjat ovat kadoksissa eikä väestörekisterikeskuksella ole henkilön tietoja, tai jos henkilöllä ei koskaan ole ollut Neuvostoliiton passia, tilanne on hankala. Vuoden 2002 kansalaisuuslakiuudistuksen jälkeen Venäjän kansalaisuuden saaminen on vaikeampaa, mutta ei mahdotonta. Jos Venäjällä asuvalla henkilöllä ei ole vakituista asuinpaikkaa tai rekisteröintiä tai hänellä ei ole minkään maan kansalaisuutta, Venäjän kansalaisuuden saaminen on miltei mahdotonta.⁶¹

Nimettömänä pysyttelevän lähteen mukaan kansalaisuudeton entinen Neuvostoliiton kansalainen voi hakea Venäjän kansalaisuutta tietyin ehdoin. Mikäli henkilön vanhemmat ovat Venäjän kansalaisia, hänen vanhempansa asuvat Venäjällä, ja henkilö itse on asunut entisen Neuvostoliiton alueella 6.2.1992 saakka ja muuttanut sen jälkeen pois Venäjältä, häntä pidetään Venäjän kansalaisena. Henkilön äidinkielen ollessa venäjä, hän voi hakea Venäjän kansalaisuutta.⁶²

2.4. Tapausesimerkki: Kirgisistan

Kirgisistania edustavan tahon mukaan Kirgisistanin kansalaiset voivat saada Venäjän kansalaisuuden kuten muutkin ulkomaalaiset, eli heidän täytyy asua Venäjällä viisi vuotta ja heillä täytyy olla oleskelulupa. Helpotetussa menettelyssä kansalaisuuden voivat saada entiset Neuvostoliiton kansalaiset, jotka ovat syntyneet entisen Neuvostoliiton alueella sekä etniset venäläiset, jotka ovat asuneet entisen Neuvostoliiton alueella. Esimerkiksi etniset venäläiset, joilla on Kirgisistanin kansalaisuus, voivat saada Venäjän kansalaisuuden helpotetussa menettelyssä, kuten myös sellaiset Kirgisistanin kansalaiset, joiden lähisukulaisia asuu Venäjällä.⁶³

Kirgisistania edustavan tahon mukaan esimerkiksi Kirgisistanissa on edelleen kansalaisuudettomia entisen Neuvostoliiton kansalaisia, jotka eivät jostain syystä ole saaneet Venäjän eivätkä Kirgisistanin passia. Tällaisia ryhmiä on kaksi.⁶⁴

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat henkilöt, jotka eivät itse ole päättäneet mitä kansalaisuutta he haluavat olla. Heidän kohdallaan sekä Venäjä että Kirgisistan tulkitsevat kansalaisuuden sillä perusteella, missä henkilö on ollut virallisesti rekisteröitynä ja missä oli hänen viimeisin asuinpaikkansa. Lisäksi Kirgisistanin viranomaiset tarkastavat henkilön olinpaikan vuosina 1991–1994, sillä vuonna 1994 otettiin käyttöön

⁶⁰ Venäjän sisäministeriön edustajat, marraskuu 2018

⁶¹ Nimetön lähde A, marraskuu 2018

⁶² Nimetön lähde B, marraskuu 2018

⁶³ Kirgisistania edustava taho, marraskuu 2018

⁶⁴ Kirgisistania edustava taho, marraskuu 2018

Kirgisistanin oma passi. Vuosina 1991–1994 kaikissa Neuvostoliiton passeissa oli leima, jossa henkilön ilmoitettiin olevan Kirgisistanin kansalainen. Mikäli tällainen merkintä passista puuttuu, niin passista tarkastetaan henkilön rekisteröintipaikka ja mikäli sekin puuttuu, niin selvitetään henkilön työ- tai opiskelupaikka, minkä perusteella asuinpaikka määritetään.⁶⁵

Toiseen ryhmään kuuluvat ne kansalaiset, jotka ovat ilmoittaneet haluavansa Venäjän kansalaisuuden ja kieltäytyneet Kirgisistanin kansalaisuudesta. Kirgisistania edustavalla taholla on tiedossa tapauksia, joissa henkilölle on myönnetty Venäjän kansalaisuus, mutta myöhemmin kansalaisuuspäätös on peruttu, sillä viranomaiset ovat löytäneet epäselvyyksiä kansalaisuuden myöntämisen perusteena olleista asiakirjoista. Näin ollen henkilö on jäänyt ilman sekä Venäjän että Kirgisistanin kansalaisuutta.⁶⁶

Kirgisistania edustavan tahon mukaan kaksoiskansalaisuus on ajankohtainen kysymys, sillä melko monella henkilöllä on sekä Venäjän että Kirgisistanin kansalaisuus. Kirgisistan hyväksyy ainoastaan Kirgisistanin kansalaisuuden, vaikka henkilöllä olisi sen lisäksi jonkun muun valtion kansalaisuus. Erityisiä ongelmia kaksoiskansalaisilla voi tulla asevelvollisuuden suorittamiseen ja eläkejärjestelmään liittyen.⁶⁷

2.5. Passin haku- ja myöntöprosessi

2.5.1. Sisämaanpassi

Venäjän sisämaanpassi on tärkein kansalaisen henkilöllisyyden vahvistava asiakirja Venäjällä. Sisämaanpassi tulee olla kaikilla 14 vuotta täyttäneillä Venäjällä asuvilla Venäjän kansalaisilla. Venäjän ulkomaanpassin voivat saada myös alle 14-vuotiaat. Ulkomaanpassi osoittaa passin haltijan kansalaisuuden, mutta ei välttämättä henkilön asuinmaata.⁶⁸

Sisämaanpassia hakeakseen kansalaisen on asioitava missä tahansa maahanmuuttohallinnon osastolla ja esitettävä siellä hakemus sekä sen liitteeksi ulkomaanpassi, syntymätodistus ja kaksi valokuvaa. Sisämaanpassihakemuksen voi täyttää myös sähköisesti internetportaalissa. Sisämaanpassi täytyy uusua kansalaisen täytettyä 20 ja/tai 45 vuotta sekä henkilötietojen, kuten sukunimen, muuttuessa. Sisämaanpassin saaminen kestää omalla asuinpaikkakunnalla haettaessa enimmillään 10 päivää ja asuinpaikkakunnan ulkopuolella haettaessa enimmillään 30 päivää.⁶⁹

Sisämaanpassin voi saada tai vaihtaa vain Venäjällä ja hakemus tulee jättää henkilökohtaisesti.⁷⁰ Sisämaanpassia haetaan Venäjän sisäministeriön toimipaikoissa kansalaisen vakituksella asuinpaikkakunnalla tai sen hetkiselällä oleskelupaikkakunnalla. Ulkomailla asuvan Venäjän kansalaisen on matkustettava Venäjälle saadakseen sisämaanpassin. Jos ulkomailla oleskeleva Venäjän kansalainen kadottaa sisämaanpassinsa, niin uuden sisämaanpassin hän voi saada vain Venäjällä. Ulkomailla asuvalle ja Venäjälle saapuneelle Venäjän kansalaiselle ei voida kieltäytyä myöntämästä sisämaanpassia.⁷¹

Sisämaanpassi myönnetään henkilölle sillä edellytyksellä, että henkilöllä on Venäjän kansalaisuus. Sisäministeriön edustajien mukaan ei ole mahdollista, että henkilölle myönnetään Venäjän sisämaanpassi ilman, että hän on tai on ollut Venäjän kansalainen.⁷² Nimettömänä pysyttelevän lähteen mukaan on

⁶⁵ Kirgisistania edustava taho, marraskuu 2018

⁶⁶ Kirgisistania edustava taho, marraskuu 2018

⁶⁷ Kirgisistania edustava taho, marraskuu 2018

⁶⁸ Venäjän sisäministeriön edustajat, marraskuu 2018

⁶⁹ Venäjän sisäministeriön edustajat, marraskuu 2018

⁷⁰ Venäjän sisäministeriön edustajat, marraskuu 2018; Nimetön lähde B, marraskuu 2018

⁷¹ Venäjän sisäministeriön edustajat, marraskuu 2018

⁷² Venäjän sisäministeriön edustajat, marraskuu 2018

tapauksia, jossa henkilölle myönnetään sisämaanpassi, vaikkei hän ole koskaan ollut Venäjän kansalainen. Näissä tapauksissa presidentin alainen komissio voi päättää, että kulttuurin, urheilun tai tieteen saralla suuren panoksen Venäjälle antanut henkilö voi saada Venäjän passin. Esimerkiksi ranskalainen näyttelijä Gerard Depardieu on saanut Venäjän sisämaanpassin. On myös tapauksia, joissa vanhaa ortodoksista uskontoa harjoittavat henkilöt ovat saaneet Venäjän kansalaisuuden ja sisämaanpassin, vaikka heidän esi-isänsä lähtivät Venäjältä jo kauan sitten.⁷³

Sisämaanpassissa on sekä pakollisia että valinnaisia merkintöjä. Pakollisia merkintöjä ovat asuinpaikkarekisteröinti ja sen muutokset, avioliitot ja -erot, 18 vuotta täyttäneillä miehillä asevelvollisuuden suorittaminen, passin haltijan alle 14-vuotiaiden lasten henkilötiedot sekä aiemmin myönnetty sisä- ja ulkomaanpassit. Halutessaan sisämaanpassiin voidaan kirjata lisäksi passin haltijan veriryhmä ja verovelvollisen tunnistenumero.⁷⁴

Asuinpaikkarekisteröintiä varten Venäjän kansalaisen tulee esittää sisämaanpassi tai muu henkilöllisyyden varmistava asiakirja sekä talonkirjaote tai sen laillistettu kopio. Kansalaisen asuinpaikkaa koskevat tiedot ja päivämäärät viedään valtion rekisteröintitietojärjestelmään sekä henkilön sisämaanpassiin. Alle 14-vuotiaille annetaan erillinen asiakirja asuinpaikkarekisteröinnistä. Jos kansalainen oleskelee virallisesti ilmoitetusta asuinpaikastaan poikkeavassa asunto-osoitteessa, hänen tulee 90 vuorokauden sisällä kääntyä asuinpaikkarekisteröinneistä vastaavalle viranomaiselle valtuutetusti asiakirjoja toimittavan tahon puoleen. Hakemus käsitellään kolmen päivän kuluessa ja tieto virallisesta asuinpaikasta poikkeavasta oleskelupaikasta viedään kansalaisten oleskelu- ja asuinpaikkoja koskevaan rekisteröintitietojärjestelmään.⁷⁵

2.5.2. Ulkomaanpassi

Venäjän kansalaiselle voidaan hakemuksesta myöntää ulkomaanpassi ulkomaille matkustamista varten. Tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta kaikilla Venäjän kansalaisilla on yleisesti ottaen samat oikeudet ulkomaanpassin saamiseen.⁷⁶

Mahdollinen este ulkomaanpassin myöntämiselle Venäjän kansalaiselle voi olla se, että hänellä on hallussaan valtion salaisuuksia. Päätöksen ulkomaanpassin myöntämisestä tällaiselle henkilölle tekee erityinen komissio. Lisäksi rikoksista epäiltyinä olemisen ja rikoksiin syyllistyminen ovat esteitä ulkomaanpassin myöntämiselle. Velkaantunut henkilö voi periaatteessa saada ulkomaanpassin, mutta Venäjän rajaviranomaisilla on tieto maksamattomista veloista, eikä henkilö siksi pääse poistumaan ulkomaille.⁷⁷ Venäjän ulkomaanpassin myöntämisen esteenä voi olla vastikään suoritettu tai meneillään oleva vankeustuomio. Vankilasta vapautuneille henkilöille ilmoitetaan jo etukäteen, ettei heille myönnetä ulkomaanpassia tietyn ajanjakson aikana, esimerkiksi viiteen vuoteen. Joillain valtion virkamiehillä, kuten puolustusvoimien ja voimaministeriöiden työntekijöillä, turvallisuusviranomaisilla ja diplomaattikuriireilla on tiettyjä määräaikaista rajoituksia ulkomaanpassin saamiselle, mutta he ovat rajoitteista tietoisia ja suostuvat niihin ottaessaan viran vastaan.⁷⁸

Ulkomailla asuvalle Venäjän kansalaiselle voidaan myöntää ja luovuttaa ulkomaanpassi Venäjän ulkomaanedustustoissa. Ulkomailla asuva henkilö voi hakea ulkomaanpassia myös Venäjällä saavuttuaan asuin- tai oleskelupaikkakunnalleen. Jos ulkomailla oleskeleva Venäjän kansalainen kadottaa

⁷³ Nimetön lähde B, marraskuu 2018

⁷⁴ Venäjän sisäministeriön edustajat, marraskuu 2018

⁷⁵ Venäjän sisäministeriön edustajat, marraskuu 2018

⁷⁶ Venäjän sisäministeriön edustajat, marraskuu 2018

⁷⁷ Nimetön lähde B, marraskuu 2018

⁷⁸ Nimetön lähde A, marraskuu 2018

ulkomaanpassinsa, niin hän saa Venäjän ulkomaanedustustosta todistuksen, jolla pääsee palaamaan Venäjälle.⁷⁹

Venäjän lainsäädäntö ei tunnista tapauksia, joissa Venäjän edustusto ulkomailla voisi kieltäytyä ulkomaanpassin myöntämisestä. Ulkomaanedustustot noudattavat samoja sääntöjä kuin muutkin Venäjän viranomaiset. Joskus passin hakemiseen tarvittavien asiakirjojen hankkiminen voi olla hidasta ja näin ollen passin saamiseen tulee viivytyksiä.⁸⁰ Ulkomailla oleskelevalle Venäjän kansalaiselle ei voida myöntää ulkomaanpassia, jos käy ilmi, että hän on saanut Venäjän kansalaisuutensa tai aiemman ulkomaanpassinsa laittomasti.⁸¹

Ulkomaanpassin voidaan evätä Venäjän kansalaiselta saapumista ja maasta poistumista säätelevän federaatiolain 15 §:ssä esitetyn mukaisesti. Ulkomaanpassin epäämisestä ja ulkomaille matkustamisen rajoitteista Venäjällä oleskelevalle Venäjän kansalaiselle säädetään federaatiolain 15 §:ssä. Ulkomaanpassin myöntämisen rajoituksista säädetään federaatiolain 10 §:ssä.⁸²

⁷⁹ Venäjän sisäministeriön edustajat, marraskuu 2018

⁸⁰ Nimetön lähde A, marraskuu 2018

⁸¹ Nimetön lähde B, marraskuu 2018

⁸² Venäjän sisäministeriön edustajat, marraskuu 2018

Lähteet

Haastattelut

Kirgisistania edustava taho, marraskuu 2018

Nimetön lähde A, marraskuu 2018.

Nimetön lähde B, marraskuu 2018.

Vasiljev Illarion/Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partnjori", marraskuu 2018. Moskovan asianajajakollegio "Malik i Partnjori" (Коллегия адвокатов г. Москвы "Малик и Партнёры"), asianajaja, marraskuu 2018.

Venäjän sisäministeriön edustajat, marraskuu 2018.

Verhovski Aleksandr/SOVA-keskus, marraskuu 2018. Informaatio- ja tutkimuskeskus SOVA:n johtaja, marraskuu 2018.

Kirjalliset lähteet

Consultant.ru 2018. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях" от 30.12.2001 N 195-ФЗ (ред. от 23.04.2018) (с изм. и доп., вступ. в силу с 03.07.2018), Статья 5.26. Нарушение законодательства о свободе совести, свободе вероисповедания и о религиозных объединениях.

http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34661/ca82e094f1dcf553b6a4bfa7b9a3271b38922c98/ (29.5.2019)

The Guardian 26.6.2016. Alec Luhn: *Russia passes 'Big Brother' anti-terror laws.*

<https://www.theguardian.com/world/2016/jun/26/russia-passes-big-brother-anti-terror-laws> (29.5.2019)

Ведомости (Vedomosti) 1.10.2018. Валерий Кодачигов: *Закон Яровой пока не работает.*

<https://www.vedomosti.ru/technology/articles/2018/10/01/782493-zakon-yarovoi> (29.5.2019)

Официальный интернет-портал правовой информации (Ofitsialnyi internet-portal pravovoi informatsii) 2019. Федеральный закон от 27.12.2018 № 519-ФЗ "О внесении изменения в статью 282 Уголовного кодекса Российской Федерации". <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201812270078> (29.5.2019).

Федеральная служба по финансовому мониторингу (Federalnaja služba po finansovomu monitoringu) 2019. *Перечень организаций и физических лиц, в отношении которых имеются сведения об их причастности к экстремистской деятельности или терроризму.*

<http://www.fedsfm.ru/documents/terr-list> (29.5.2019)